

ELEKTRON LUG‘ATLAR VA ULARNING TILSHUNOSLIKDAGI AHAMIYATI

Shahnoza Ikramovna Yakubova

O‘qituvchi, Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti.

Liliya Xamzayevna Belix

O‘qituvchi, Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti.

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20465646>

Annotatsiya: Ushbu maqolada elektron lug‘atlarning yaratilishi, rivojlanish bosqichlari va tilshunoslikdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Elektron lug‘atlar zamonaviy axborot texnologiyalari asosida yaratilgan bo‘lib, til birliklarini tezkor izlash, tahlil qilish va ulardan samarali foydalanish imkoniyatini beradi. Maqolada elektron lug‘atlarning an‘anaviy lug‘atlardan farqli jihatlari, ularning ta‘lim, tarjima va ilmiy tadqiqotlardagi o‘rni yoritilgan. Elektron lug‘atlarning tilni saqlash, rivojlantirish hamda kompyuter lingvistikasidagi ahamiyati haqida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: elektron lug‘at, leksikografiya, kompyuter lingvistikasi, axborot texnologiyalari, leksik birliklar, raqamli ta‘lim, sun‘iy intellekt.

Kirish qismi: XXI asr axborot texnologiyalari va raqamli kommunikatsiyalar asri sifatida insoniyat hayotining barcha jabhalariga sezilarli ta‘sir ko‘rsatmoqda. Zamonaviy texnologiyalarning jadal rivojlanishi natijasida ilm-fan, ta‘lim, madaniyat va tilshunoslik sohalarida ham tub o‘zgarishlar yuz bermoqda. Ayniqsa, tilshunoslik va axborot texnologiyalarining integratsiyasi natijasida vujudga kelgan elektron resurslar tilni o‘rganish, saqlash va rivojlantirishda muhim vositaga aylanmoqda. Shunday resurslardan biri elektron lug‘atlar bo‘lib, ular bugungi kunda nafaqat lingvistik tadqiqotlar, balki ta‘lim jarayoni, tarjimashunoslik, kompyuter lingvistikasi va kundalik muloqotda ham keng qo‘llanilmoqda.

Lug‘atlar qadim zamonlardan buyon til boyligini saqlash, so‘zlarning ma‘nosini izohlash va ularni avloddan avlodga yetkazishning muhim vositasi bo‘lib kelgan. An‘anaviy bosma lug‘atlar uzoq yillar davomida tilshunoslikning asosiy manbalaridan biri sifatida xizmat qilgan bo‘lsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi natijasida ularning elektron shakllari yuzaga keldi. Elektron lug‘atlar foydalanuvchilarga ma‘lumotlarni tezkor izlash, so‘zlarning talaffuzi, ma‘nosi, grammatik xususiyatlari hamda qo‘llanish doirasiga oid keng qamrovli axborotni qisqa vaqt ichida olish imkonini yaratdi.

Bugungi globallashuv sharoitida tillar o‘rtasidagi aloqalar tobora kuchayib bermoqda. Turli xalqlar va madaniyatlar o‘rtasidagi ilmiy, iqtisodiy va madaniy hamkorlikning rivojlanishi tarjima faoliyatiga bo‘lgan ehtiyojni oshirmoqda. Elektron lug‘atlar esa tarjima jarayonining samaradorligini ta‘minlashda muhim vosita hisoblanadi. Ular foydalanuvchiga bir nechta tillardagi muqobillarni topish, terminlarning izohlarini o‘rganish va matnlarni tezkor tahlil qilish imkoniyatini beradi. Shu sababli elektron lug‘atlar zamonaviy tarjimashunoslikning ajralmas qismiga aylanib bermoqda.

Elektron lug‘atlarning yana bir muhim jihati shundaki, ular kompyuter lingvistikasi va sun‘iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishida katta ahamiyat kasb etadi. Hozirgi kunda tabiiy tilni qayta ishlash (Natural Language Processing – NLP), mashina tarjimasi, nutqni avtomatik tanish va sintez qilish kabi yo‘nalishlarda elektron lug‘atlar asosiy lingvistik baza vazifasini bajaradi. Til birliklari haqidagi ma‘lumotlarning elektron shaklda jamlanishi sun‘iy intellekt tizimlarining tilni tushunish va qayta ishlash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Ta‘lim tizimida ham elektron lug‘atlardan foydalanish samarali natijalar bermoqda. O‘quvchilar, talabalar va tadqiqotchilar internet tarmog‘i yoki mobil ilovalar orqali istalgan

vaqtda zarur ma'lumotlarga murojaat qilish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu esa mustaqil ta'lim olish, ilmiy izlanishlarni olib borish va xorijiy tillarni o'rganish jarayonlarini yengillashtiradi. Elektron lug'atlar multimedia imkoniyatlari bilan ham ajralib turadi. Ularda matn bilan bir qatorda audio, video va grafik materiallardan foydalanish mumkin bo'lib, bu til o'rganish jarayonining samaradorligini oshiradi.

O'zbek tilshunosligida ham elektron lug'atlar yaratish va takomillashtirish masalasi dolzarb ahamiyatga ega. So'nggi yillarda o'zbek tilining elektron korpuslari, izohli va tarjima lug'atlarining raqamli variantlari yaratilmoqda. Biroq ushbu yo'nalishda hali amalga oshirilishi lozim bo'lgan vazifalar ko'p. Jumladan, elektron lug'atlarning ilmiy asoslarini takomillashtirish, ularni muntazam yangilab borish, sun'iy intellekt tizimlari bilan integratsiyalash va foydalanuvchilar uchun qulay interfeyslar yaratish zarur.

Mazkur maqolaning maqsadi elektron lug'atlarning mohiyati, turlari va o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish, ularning tilshunoslikdagi ahamiyatini tahlil qilish hamda zamonaviy til tadqiqotlari va ta'lim jarayonidagi o'rnini yoritishdan iborat. Elektron lug'atlarning kompyuter lingvistikasi, tarjimashunoslik va sun'iy intellekt texnologiyalari rivojidagi roli ham ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Shu orqali elektron lug'atlarning zamonaviy tilshunoslik taraqqiyotidagi o'rnini va istiqbollari haqida kengroq tasavvur hosil qilish mumkin bo'ladi.

Tahlillar qismi: Elektron lug'atlar zamonaviy tilshunoslikning muhim yutuqlaridan biri bo'lib, ular til birliklarini saqlash, tizimlashtirish va o'rganishda keng imkoniyatlar yaratmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi natijasida an'anaviy bosma lug'atlar elektron shaklga o'tkazildi va yangi funksiyalar bilan boyitildi. Natijada foydalanuvchilar so'zlarning ma'nosi, talaffuzi, grammatik xususiyatlari va qo'llanish holatlari haqida tezkor ma'lumot olish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Elektron lug'atlar nafaqat kundalik foydalanish uchun, balki ilmiy tadqiqotlar va ta'lim jarayonlari uchun ham muhim manba hisoblanadi.

Tilshunoslikda elektron lug'atlar leksik birliklarni o'rganish va tahlil qilishda katta ahamiyat kasb etadi. Ular orqali tilning lug'aviy boyligi, yangi so'zlarning paydo bo'lishi va mavjud so'zlarning ma'no o'zgarishlarini kuzatish mumkin. Ayniqsa, korpus lingvistikasi bilan bog'liq tadqiqotlarda elektron lug'atlar muhim ma'lumotlar bazasi vazifasini bajaradi. Tadqiqotchilar elektron lug'atlar yordamida katta hajmdagi matnlarni qisqa vaqt ichida tahlil qilish, so'zlarning qo'llanish chastotasini aniqlash hamda ularning semantik va grammatik xususiyatlarini o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Elektron lug'atlarning yana bir muhim jihati ularning kompyuter lingvistikasi bilan chambarchas bog'liqligidir. Bugungi kunda mashina tarjimasi, matnlarni avtomatik tahlil qilish, nutqni tanish va sun'iy intellekt asosidagi dasturlar elektron lug'atlarga tayanadi. Masalan, tarjima dasturlari bir tildagi so'zning boshqa tildagi muqobilini aniqlashda lug'at bazalaridan foydalanadi. Shuningdek, sun'iy intellekt tizimlari foydalanuvchi nutqini tushunish va unga mos javob qaytarishda elektron lug'atlardagi lingvistik ma'lumotlardan foydalanadi. Bu esa elektron lug'atlarning zamonaviy texnologiyalar rivojidagi o'rnini yanada mustahkamlaydi.

Ta'lim sohasida ham elektron lug'atlarning ahamiyati beqiyosdir. Ular o'quvchilar va talabalarga so'z ma'nolarini tez topish, talaffuzini o'rganish hamda xorijiy tillarni samarali o'zlashtirish imkoniyatini yaratadi. Elektron lug'atlarning mobil ilovalar va internet platformalari ko'rinishida taqdim etilishi ularning ommaviy foydalanish darajasini oshirmoqda. Ayniqsa, masofaviy ta'lim sharoitida elektron lug'atlar bilim olishning muhim vositalaridan biriga aylandi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, elektron lug'atlar tilshunoslikning nazariy va amaliy yo'nalishlarida muhim o'rin egallaydi. Ular til boyligini saqlash, ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish, tarjima jarayonlarini takomillashtirish hamda sun'iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Shu sababli elektron lug'atlarni yaratish, takomillashtirish va ularning ma'lumotlar bazasini boyitish zamonaviy tilshunoslikning dolzarb vazifalaridan biri

hisoblanadi. Natijada elektron lugʻatlar kelajakda ham tilni oʻrganish va rivojlantirishning muhim vositasi boʻlib qoladi.

Tadqiqot natijalari: Mazkur tadqiqot davomida elektron lugʻatlarning tilshunoslik, taʼlim va axborot texnologiyalari sohalaridagi ahamiyati tahlil qilindi. Oʻrganishlar natijasida elektron lugʻatlar zamonaviy leksikografiyaning muhim tarkibiy qismi ekanligi hamda ular til birliklarini saqlash, tizimlashtirish va ommalashtirishda samarali vosita boʻlib xizmat qilishi aniqlandi.

Tahlillar shuni koʻrsatdiki, elektron lugʻatlar anʼanaviy bosma lugʻatlarga nisbatan bir qator afzalliklarga ega. Xususan, maʼlumotlarni tezkor qidirish, lugʻat bazalarini muntazam yangilab borish, multimedia imkoniyatlaridan foydalanish va masofadan turib foydalanish imkoniyatlari ularning samaradorligini oshirmoqda. Bu esa foydalanuvchilarning vaqtini tejash bilan birga, kerakli maʼlumotlarga tez va qulay tarzda ega boʻlish imkonini yaratadi.

Electron lugʻatlarning kompyuter lingvistikasi va sunʼiy intellekt texnologiyalarini rivojlantirishdagi oʻrni muhim ekanligi aniqlandi. Mashina tarjimai, nutqni avtomatik tanish, matnlarni tahlil qilish va sunʼiy intellekt tizimlarining samarali ishlashi koʻp jihatdan elektron lugʻatlardagi lingvistik maʼlumotlar bazasiga bogʻliq. Shu sababli elektron lugʻatlar zamonaviy raqamli texnologiyalarning muhim lingvistik asosi hisoblanadi.

Tadqiqot natijalariga koʻra, elektron lugʻatlar taʼlim jarayonida ham katta ahamiyatga ega. Ular oʻquvchilar, talabalar va tadqiqotchilarning mustaqil taʼlim olishiga, xorijiy tillarni oʻrganishiga hamda ilmiy izlanishlar olib borishiga yordam beradi. Elektron lugʻatlarning mobil qurilmalar va internet platformalarida keng tarqalishi ularning foydalanish imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda.

Umuman olganda, elektron lugʻatlar zamonaviy tilshunoslikning rivojlanishida, til boyligini saqlash va kelajak avlodlarga yetkazishda, shuningdek, raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalashgan holda tilni oʻrganish va tadqiq etishda muhim ahamiyat kasb etishi isbotlandi. Kelgusida oʻzbek tilining elektron lugʻat bazalarini yanada boyitish va ularni sunʼiy intellekt texnologiyalari bilan uygʻunlashtirish ushbu sohaning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, elektron lugʻatlar zamonaviy tilshunoslikning muhim tarkibiy qismi boʻlib, tilni oʻrganish, saqlash va rivojlantirishda katta ahamiyat kasb etadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi natijasida elektron lugʻatlar anʼanaviy lugʻatlarning imkoniyatlarini kengaytirib, foydalanuvchilarga tezkor va qulay xizmat koʻrsatish imkonini yaratdi. Ularning yordamida til birliklarini izlash, tahlil qilish va ulardan amaliy foydalanish jarayoni ancha soddalashdi.

Tadqiqot davomida elektron lugʻatlarning tilshunoslik, taʼlim, tarjimashunoslik hamda kompyuter lingvistikasi sohalaridagi oʻrni tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni koʻrsatdiki, elektron lugʻatlar nafaqat tilning lugʻaviy boyligini saqlashga xizmat qiladi, balki ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish, til korpuslarini shakllantirish va zamonaviy lingvistik tahlillarni amalga oshirish uchun ham muhim manba hisoblanadi.

Electron lugʻatlar sunʼiy intellekt, mashina tarjimai, nutqni avtomatik tanish va tabiiy tilni qayta ishlash texnologiyalarining rivojlanishida asosiy lingvistik baza vazifasini bajarmoqda. Bu esa ularning kelajakdagi ahamiyati yanada ortib borishini koʻrsatadi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar keng rivojlanayotgan bugungi davrda elektron lugʻatlar til va texnologiya oʻrtasidagi uzviy bogʻliqlikni taʼminlovchi muhim vosita sifatida namoyon boʻlmoqda.

Shu bilan birga, oʻzbek tilshunosligida elektron lugʻatlarni takomillashtirish, ularning maʼlumotlar bazasini boyitish va xalqaro standartlar asosida rivojlantirish zarurati mavjud. Kelgusida elektron lugʻatlarni sunʼiy intellekt texnologiyalari bilan integratsiyalash, ularning qamrovini kengaytirish hamda foydalanuvchilar uchun yanada qulay va samarali platformalarni yaratish muhim vazifalardan biri boʻlib qoladi.

Demak, elektron lugʻatlar zamonaviy tilshunoslikning rivojlanishiga xizmat qiluvchi, ilmiy va amaliy ahamiyatga ega boʻlgan muhim raqamli resurs sifatida tilni oʻrganish va rivojlantirish

jarayonida alohida o‘rin tutadi. Ularning imkoniyatlaridan samarali foydalanish til taraqqiyoti va raqamli lingvistikaning kelgusi rivoji uchun mustahkam zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abduazizov Abdulahad Tilshunoslik nazariyasiga kirish. – Toshkent: Sharq, 2010. – 256 b.
2. Mahmudov Nizomiddin Til va nutq. – Toshkent: O‘qituvchi, 2013. – 220 b.
3. Yo‘ldoshev Bozorboy Hozirgi o‘zbek leksikologiyasi va leksikografiyasi. – Toshkent: Fan, 2007. – 198 b.
4. Shakhnoza Ikramovna Yakubova, Liliya Xamzayevna Belix. STYLISTIC TRANSFORMATIONS IN RUSSIAN-UZBEK TRANSLATION AND THEIR SIGNIFICANCE IN THE EDUCATIONAL PROCESS. (2026). *International Journal of Artificial Intelligence*, 6(02), 2354-2357. <https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai/article/view/11427>
5. Chernobrovkina, I. (2025). AN INTEGRATED APPROACH IN RUSSIAN LANGUAGE LESSONS: INTERDISCIPLINARY CONNECTIONS. *Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations*, 1(3), 192–194. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/jmsi/article/view/102550>
6. Chernobrovkina Irina. (2024). DEVELOPING LISTENING SKILLS THROUGH PODCASTS AND AUDIOBOOKS IN TEACHING RUSSIAN AS A FOREIGN LANGUAGE. *Neo Scientific Peer Reviewed Journal*, 22, 11–18. Retrieved from <https://neojournals.com/index.php/nspj/article/view/409>
7. Yakubova Shakhnoza Ikramovna, Liliya Belix Xamzayevna, Shakirova Dilfuza Zoidovna. WORK ON FORMING GRAMMATICAL SKILLS IN FOREIGN STUDENTS IN RUSSIAN LANGUAGE LESSONS. (2025). *Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations*, 4(4), 1225-1228. <https://doi.org/10.55640/>
8. Abdujabarova K. H. K. USE OF FICTION IN THE DEVELOPMENT OF
9. STUDENTS'SPEECH ACTIVITIES IN PRACTICAL CLASSES //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2021. – T. 1. – №. 8. – C. 241-245.
10. 9. qizi Shaxabiddinova, Nodiraxon Dilshod, and Abdullayeva Marxabo Raxmonkulovna. "TIL ORQALI TARAQQIYOT SARI: YANGI O ‘ZBEKISTON UCHUN SUN’IY INTELLEKT TARJIMASINING AHAMIYATI VA UNING KAMCHILIKLARI." *Modern education and development* 45.4 (2026): 133-137.
11. 10. Yakhshimuratova, Shirinoy, and Markhabo Abdullayeva. "THE METHOD OF CROSS-CULTURAL COMPARISON IN FOREIGN LANGUAGE LESSONS. IQRO INDEXING, 19 (01), 482-485." 2025,